

uns i altres, i facilitar la postergació del vergonyós *abonos*, admeté que el nostre mot s'usí també amb el sentit que defineix «adob format pel jaç dels animals barrejats amb llurs excrements ---», ço que feia aconsellable de donar admissió a *fem* (amb l'avantatge, alhora, d'aconcentrar alguns precés de valencians), i així admeté *fem* en el *DOrt.* i en el *DFa.*, però fent constar «mot usat generalment en plural» (així en la primera edició), ço que per desgràcia apareix deformat en «molt usat ---» en les edicions pòstumes, suposo que per una errada (no salvada en la Fe, pp. 1760-1): no se'm va permetre de veure'n proves. El cas és que en els quatre articles següents (de derivats) no usa altra cosa que *fems* en les definicions, mai *fem*. — ⁴ GaGirona dóna en efecte *fem* al corral per al Maestrat, Plana, Val. i Tort.: «excrement de cavalls, àsens, matxos ---» i «restes de palla --- que tiren perquè es podrixca». — ⁵ Família d'humanistes pagesos de la més fina i catalanesca tradició. Crec que és ell (o el seu fill?) el «patriarca Fages» de Palol de Vilatorrada, exalçat per Coromines en obres i memòries seves, que va omplir de versos d'Horaci i Virgili les escorces de les grans alzines del seu bosc de Palol, gravant-los en les escorces: record inoblidable que va servir tota la vida, amb la il·lusió (forjada en les estades a Torroella de Fluvià, 1898 i c. 1910) de comprar «quan fos ric» aquell sojorn de somni. Jo encara vaig veure aquells grans arbres el 1958, si bé tota l'heretat era devastada, els arbres menjats d'artijols i heures, i a penes en algun s'endevinaven rastres d'inscripcions ja il·legibles. *Faune mutilat, brollador, eixut* ---. — ⁶ Igual, i més amplament, en territori francès: fr. mj. i central *fiense* (God. IX, 616), oc. ant. *fensa* (dos cops en l'*Anatomia*, PSW III, 447, que sembla de cap al Roine i c. S. XIV), bearn. ant. i mod. *femse*, *be-*, i avui en alguns parlars del Llemosí i de Bigorra. Hi pogué contribuir alguna influència del femení *femta* (no pas, però, en tot cas, contaminació en direcció inversa, com posa *AicM*). — ⁷ En un escrit de Tortosa, que ens diuen de c. 1340 (*BABL* XI, 395), tinc nota que s'ha imprès «aquells *fem* o *fems* que adés y són, ne degen levar»: els detalls d'això són ben inversemblants: «aquells *fem*» no lliga: deu ser còpia infidel; a la inversa potser: «aquell *fems* o *fem* que adés y són?» o bé «aquell o aquells *fems*» o almenys «aquells *fems* o *fem*». I encara és més probable que vagin posar *aquell fems* que *adés y és*, i un transcriptor modern no coneixent el singular *fems* hi posés *fem* com a conjectura superscrita, copiada ara fora de lloc. «Guarde't que no ajustes matèria al dit foch, que gita de ssi fum o *fem* o corrupció», Ant. Canals (*Arra de Anima*, NCI., 130). Era natural que el *fem* immediatament precedent conduís el copista a mutilar *fems* en *fem*. — ⁸ Almenys a Taüll «hi ha massa *fém*» (1953), però fins allà i tot el que he sentit més sovint és *fémta*: «la *fémta* que fan», parlant de la *kageráda* de la vaca, quan està en tals o tals condicions (Taüll, 1953 ---, Boí ---). Però re-

cordo sense precisió haver sentit *fems* a diversos llocs del cat. occid. pirinenc i altres del cat. occid., i en tot cas és *fems* el que se sent a la vasta majoria del territori del Princ.; incloent-hi la Vall d'Aran, on vaig anotar *hyéms* a Lés i Sant Joan de Toran, *yéms* a les Bordes, Marcatoza, i fins al capdamunt (Gessa). També sempre -s cap als Pirineus orientals, p. ex. en el Capcir («uns sáks de *féms*», Formiguera, 1960), on el pas de -m a -n per assimilació acaba de comprovar que la -s hi ha estat sempre. — ⁹ En efecte *fiemo* 'fems' es va conservar com a mot autòcton específicament aragonès (el vocabulari enguerí i el repoblament d'allà, contra el que ha dit Sanchis Guarnier, és tant o més aragonès que de Castella): doc. ja en inventaris aragonesos de 1379 (*VRom.* x, 153) i 1404: «unos ganchos de tierra pora cavar *fiemo*» (*BRÆ* IV, 527); avui a l'Alt Aragó (Casac., BDC xxiv, 170; Rohlf., *Le Gc.*, § 270): «irás a Jebá *fyémo*» anoto a Cercuran, i «un femé ke ye plén de *fyémo*» a San Juan de Gistau (1965). Altament *fiemo* apareix també en algun parlar de l'Andalusia oriental (AlcVenceslada) on sembla ser més de substrat mossàrab que no aragonès. — ¹⁰ No crec que existeixi el tipus *FIMOR-ICARE que ell suposa, p. 548a31, car és innecessari (i no comprovat enlloc): el tipus dialectal *fumorger/fremorger* (estès des de Saintonge al Lionès i Delinat, II, 2c) s'explica com a síncope divergent del tipus *femorejar* (-IZARE), o bé com a encreuament de *femejar* (545b2f.) amb el tipus *fomerer/fembrer* (2a). La forma angevina *fienge* «fiente», que deixa Wartburg posat en roda (nota 2, i 545a15), tampoc no deu venir d'un derivat en -ICARE, car basta admetre un postverbal de la forma en -IZARE: Morvan *fumaiger*, oc. ant. *femejar* (545b1f.). En català tampoc no coneix derivats en -ICARE, car si bé trobem «*femegar lo camp*: stercorare agrum» en el *Liber Eleg.* del valencià Joan Esteve (1472), g-7-v-2, essent un hapax, ho hem de pendre com a mera grafia de *femeçar* = al conegut *femejar*. — ¹¹ «Los vezinos --- de Eriste el año de *femiallas* puedan ampribar, erbajar y espletar el panificado del Saliat hasta el barranco de las Calbas --- el año que las *femiallas* seran en las partidas llamadas de Campales, Peguera y llano del Saliat», any 1534 en el Libro Lucero (p. 37) que extracto a Casa de la Vila de Benasc (1965).

LLISTA CORRELATIVA DE DERIVATS I COMPOSTOS:

fem, *femará*, *femeró*, *femse*, *femze*, *femsa*, *Feḡekonil̄ hiems*, *femoràs*, *Femoràs d'en Baget*, *fomeràs*, *fomerer*, *fomerer*, *femoral*, *femeral*, *humarau*, *femar*, *Femat*, *afemar*, *femejar*, *femada*, *femament*, *femat* n., *femater*, *femeter*, *femetaire*, *femer*, *femeró*, *femerot*, *femerada*, *femesc*, *femta*, *fempta*, *femta*, *fenda*, *femtar*, *fentà*, *femtada*, *fentada*, *femetar*, *fementar*, *fementa*, *emfenta*, *alfenta*, *fenna*, *femna*, *fémeta*, *fémada*.

Femsa, *femta*, *femtada*, *femtar*, *femtós*, V. *fems*